

Naar een nieuwe politieke waarde van N=1

Over stedelijke verzilveringseconomie op zoek naar duiding voor het nieuwe maatschappelijke ecosysteem van de stad

Prof. Dr. G. van den Brink en Dr. M. Schulz

1. Inleiding

Het was Thorbecke die schreef: “Blijven wij staan binnen hetgeen wij van onze voorouders ontvingen; doen wij zelve niets; verzetten wij ons tegen tijdige verbetering; dan komt in de plaats van verbetering, omkeer van zaken. Ieder tijdvak heeft zijn eigen beginsel van beweging; laat men dat slapen, dan ontstaat in het volgende tijdvak verwarring van beweging. Gestadige aaneenschakeling wordt niet door werkeloosheid, maar door gestadige schepping onderhouden.”¹ Anno 2015 beginnen we dit eigen beginsel van beweging meer en meer te herkennen, zoals we ook duidelijker notie krijgen van een nieuw tijdvak dat zich aandient. Zonder dat we weten hoe groot de beweging wordt of hoe lang het tijdvak zal duren voordat nieuwe beweging zijn intrede doet en de dominantie van het oude verdringt.

De Utrechtse hoogleraar Tine de Moor heeft betoogd dat het nieuwe tijdvak zijn intrede deed aan het einde van de vorige eeuw.² Als antwoord op de privatiserings- en liberaliseringsbeweging uit de jaren tachtig en negentig zijn burgers op zoek gegaan naar nieuwe collectiviteit en solidariteit die door het publieke systeem steeds minder werd aangeboden. Het nieuwe tijdvak is dan ook niet begonnen bij de economische crisis. De crisis is juist het gevolg van een systeem waarin private belangen werden verabsoluteerd. Dat is waar de beweging van het nieuwe tijdvak zich tegen af zet. Het is ook interessant te zien dat de politieke elite de maatschappelijke onvrede uit de periode Fortuyn niet kon plaatsen. In zekere zin kwam die te vroeg, omdat de crisis van het systeem nog niet in brede kring werd gevoeld.

Het eigen beginsel van beweging in dit nieuwe tijdvak houdt in dat publieke waarde niet langer alleen door en op initiatief van de overheid wordt gecreëerd, maar dat individuele burgers en groepen van burgers zelf initiatieven nemen die publieke waarde creëren.³ Ze doen dat in wat we vaak aanduiden als ‘maatschappelijke initiatieven’. Burgerkracht, actief burgerschap en sociaal ondernemerschap zijn termen die onder deze noemer worden verenigd. Inmiddels zijn er in heel Nederland en vooral in de steden zoveel maatschappelijke initiatieven ontstaan dat ze niet meer kunnen worden geteld. Veel bekende initiatieven, zoals de Voedselbanken, de Thomashuizen en de

¹ Thorbecke, J.R. (1841), *Simon van Slingelandts toeleg om den staat te hervormen*. Zie ook: Donk, W. van de (2014), *De centralisatie in openbaar besturen: Over dunne denkramen, pertinente pragmatiek en ambivalente ambities*, Rob lezing 2014, Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur; Steur, B. (2014), *Van een Regering van Persuasie naar een Regeering van Autoriteit*, op www.bestuurskunde.nl.

² Moor, T. de (2013), *Homo Coöperans: Instituties voor collectieve actie en de solidaire samenleving*, Utrecht: Universiteit van Utrecht.

³ Zie de vele publicaties die deze beweging inmiddels benoemen, zoals: Schulz, M., M. van der Steen en M. van Twist (2013), *De koopman als dominee: sociaal ondernemerschap in het publieke domein*, Den Haag: Boom/Lemma; Wijdeven, T. van de (2012), *Doe-democratie: over actief burgerschap in stadswijken*, Delft: Eburon.

Resto's van Harte stammen uit de jaren negentig en kregen al voor de crisis landelijke bekendheid. De crisis heeft vooral katalyserend gewerkt; ze heeft de aandacht definitief gevestigd op een beweging waarvan we zowel de kracht als de zwakte in de komende decennia verder zullen gaan leren kennen. En dat vraagt gestadig onderhoud van het publieke systeem.

In dit essay verkennen we de eigen beweging van het nieuwe tijdvak in de stad. We duiden die beweging als een veranderend ecosysteem en werken enkele karakteristieken van stedelijk burgerschap uit. Op basis daarvan demonstreren we hoe dit stedelijk burgerschap in de vorm van maatschappelijke initiatieven bestendinging vindt. We sluiten af met enkele conclusies over de politieke consequenties voor de komende jaren.

2. Het veranderende ecosysteem van de stad: harder en ondernemender

In de stad doet zich de globalisering in zijn volledige omvang voor. Het is een proces van integratie van wereld- en levensvisies, van producten, ideeën en diensten op basis van culturele contrasten en verschillen. Daarin onderscheidt de stad zich. Op het platteland doet zich deze integratie eveneens voor, maar niet in de volle omvang als in de stad. De (tijdelijke) plaatsing van een groep asielzoekers in een dorp die vraagt om integratie van een andere orde dan het op constante basis samenleven in steden waar meer dan 150 verschillende culturen dagelijks op elkaar inwerken.⁴ Wanneer we stellen dat de globalisering zich in zijn volle omvang in de stad manifesteert, bedoelen we daarmee iets anders dan hetgeen bekend is geworden als glocalisering. Glocalisering is het inzicht dat producten die worden ontwikkeld in mondiale ketens beter tot hun recht komen als ze bedding vinden in de lokale schaal. Wij bedoelen hier veeleer dat de stad een concentraat is geworden van geopolitieke problematiek. De stad is daarbij geen uniform veld. De stad overstijgt weliswaar haar buurten en wijken, maar de problematieken nemen in specifieke buurten en wijken een individuele vorm aan. Daar speelt zich het mondiale spel af op kleinere schaal.

De stad heeft de eigenschap dat mensen er alleen voorstaan. Dit in tegenstelling tot het platteland waar sociale structuren vanuit bijvoorbeeld kerken of tradities (zoals het nabuurschap) langere tijd blijven bestaan. Op het platteland heeft de familie een hechtere samenhang en betekenis dan in de stad. In de stad wordt die klassieke samenhang vanuit religieus en familieperspectief vooral door allochtone gemeenschappen gezocht. Desalniettemin is nu al 40 procent van de bevolking in steden alleenstaand. Hoewel de verwachting is dat vooral op het platteland de relatieve groei van ouderen door de vergrijzing zichtbaar zal zijn, neemt het totale aantal ouderen in steden het komende decennium toe.⁵ En ook dat zullen door hun hoge leeftijd vooral alleenstaanden zijn.⁶ Dat zijn niet alleen autochtone, maar ook allochtone alleenstaande ouderen. Bovendien bestaat de trek van het platteland naar de stad (en de randgemeenten) hoofdzakelijk uit jongeren waarvan een niet onaanzienlijk deel alleenstaand is. Bijgevolg zullen de stad en de randgemeenten daaromheen in

⁴ De analyse van het stedelijke ecosysteem is ontleend aan en gebaseerd op: Brink, G. van den, en D. de Ruijter (2013), *Culturele kansen: over ondernemende burgers in Amsterdam*, Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker.

⁵ Zie voor gedetailleerde cijfers: RPB & CBS (2007), *Regionale huishoudprognoses 2005-2025*, Den Haag: RPB/CBS.

⁶ Niet voor niets voorspelden Jan Latten en Dorien Manting onlangs in de NRC dat de toekomstige bevolkingsgroei in de stad van 70'ers zal komen. Zie: Latten, J. en D. Manting (2014), *Straks bepalen ouderen trend in de stad*, NRC Handelsblad, 27 november, p. 17.

toenemende mate bestaan uit oudere en jongere alleenstaanden. In het perspectief van maatschappelijk initiatief zijn juist dit de relevante groepen. De gezinnen van dertigers en veertigers hebben door hun primaire opgaven (werken en kinderen groot brengen) nauwelijks tijd voor andersoortige maatschappelijke inspanningen.

In de stad bestaat weinig ruimte voor nostalgie. De kosmopolitische opstelling van Nederlanders uit de jaren negentig ligt achter ons. Nederlanders stelden toen geen al te hoge eisen aan zichzelf en anderen. Culturele diversiteit werd vooral als verrijking gezien. Men wilde vermijden dat de eigen normen aan migranten werden opgedrongen. Nu de effecten van gebrekkige integratie zichtbaar worden, is in het begin van deze eeuw een strijd ontstaan tussen twee concurrerende beelden. Enerzijds is er de zienswijze dat de migrant zich dient aan te passen en anderzijds is er de zienswijze dat de moderne samenleving ruimte moet laten voor culturele verschillen. Deze kentering heeft geleid tot een verharding van de samenleving en van het publieke debat. En die verharding is vooral in de stad goed merkbaar waar al die culturele verschillen dagelijks op elkaar stuiten.

De combinatie van een hardere samenleving met demografische ontwikkelingen beïnvloedt het proces van gentrification dat zich in steden voltrekt. Gentrification betekent dat mensen met hun gedrag het karakter van een buurt of wijk en daarmee van de stad als geheel veranderen. En zo zien wij dat thans ook gebeuren als gevolg van toenemende verharding in steden. De levensstijl van mensen in steden verandert, wordt ondernemer en de verandering van die levensstijl verandert het ecosysteem van de stad. In onderstaand schema duiden we dit aan.

Schema 1: het klassieke en moderne stedelijke ecosysteem

Kenmerken	Klassiek stedelijk ecosysteem	Modern stedelijk ecosysteem
Relatie	Op uitnodiging, gevraagd, coöptatie, door anderen worden betrokken	Op eigen initiatief, zelf opzoeken
Rol	Op basis van kwaliteit, competenties en relaties	Op basis van passie, motivatie en inzet
Regulering	Exclusiviteit en geslotenheid	Inclusiviteit en openheid
Resultaat	Telbare prestatie	Op waarden gebaseerde prestaties

Paradoxaal genoeg is het moderne stedelijke ecosysteem harder (het vraagt eigen initiatief om iets te starten of ergens aansluiting bij te vinden), maar gelijktijdig ook zachter omdat zeker het aansluiten bij initiatieven laagdrempeliger wordt. Verandering van milieu in een ecosysteem betekent dat bepaalde flora of fauna beter en andere minder goed gedijt. Zo is het ook in het stedelijke ecosysteem. Niet iedereen vindt als vanzelf zijn weg in deze hardere omgeving die meer ondernemerschap en eigen initiatief vraagt.

Het leven als alleenstaande en de stedelijke hardheid maken ook dat mensen hun individuele identiteit ontdekken en de collectieve identiteit die ze met zich meedroegen loslaten. Dat geldt ook voor mensen die in de komende jaren naar de stad trekken. Sommigen worden slachtoffer van de hardheid en verzinken in een teruggetrokken bestaan. Dit onderstreept dat een toenemend maatschappelijk stedelijk probleem ligt in de vereenzaming van alleenstaanden en niet alleen in

vereenzaming van ouderen. Tegelijkertijd maakt de hardheid mensen ook ondernemender. Stadsbewoners stappen bovendien over de beide klassieke reacties heen die in het verleden door culturele verschillen werden opgeroepen: ze te vermijden of juist te overdrijven. In plaats daarvan hebben zij een voorkeur voor het gebruiken van culturele verschillen om er hun voordeel mee te doen. Ze grijpen de kansen die culturele diversiteit hen biedt.⁷

De ontwikkeling van het stedelijk ecosysteem is gepaard gegaan met drie maatschappelijke tendensen, te weten: de stijging van het onderwijsniveau, de toename van de mondigheid van burgers en de ontwikkeling van de eigen wil om kansen te zien en grijpen. Het zijn deze drie tendensen die een *renaissance van de civil society* mogelijk maken en burgers opnieuw in stelling brengen om door middel van maatschappelijke initiatieven zelf de creatie van publieke en private waarde ter hand te nemen.⁸

Daarin ligt ook de kans voor een nieuw soort stedelijk burgerschap dat niet op de toestemming of instemming van een lokale overheid met een bepaald project wacht. Maatschappelijk initiatief ontstaat zonder toestemming, legt geen verantwoording af en houdt ook weer op te bestaan als initiatiefnemers daarvoor kiezen. Het stedelijk burgerschap is bovendien gericht op het bieden van onderlinge hulp en het vergroten van de individuele autonomie. Uitgangspunten als nabijheid, permanente presentie, menselijke maat, persoonlijk engagement, aansluiting bij kleine groepen en andere typisch 'menselijke' waarden zijn bij dit burgerschap cruciaal. Sterker nog, het is een karakteristiek van stedelijk burgerschap dat het gebaseerd is op dat soort waarden. Het stelt niet de meetbare of telbare prestatie centraal, maar de wijze waarop mensen met elkaar omgaan of samenwerken. Van het beoogde resultaat bestaat wel een voorstelling, maar als in gezamenlijkheid iets anders wordt gerealiseerd is dat vaak ook niet erg.⁹

3. Maatschappelijk initiatief als uitdrukking van een veranderend ecosysteem

Het initiatiefrijke, stedelijke burgerschap resulteert uiteindelijk in bestendig maatschappelijk initiatief.¹⁰ Vanzelfsprekend worden niet alle initiatieven groot – vele blijven klein – en houden bepaalde initiatieven na verloop van tijd weer op te bestaan. Interessant genoeg blijken succesvolle initiatieven, die langere tijd bestaan en zelfs de stap maken naar schaalvergroting en professionalisering achteraf gezien een vergelijkbaar patroon te hebben gevolgd. Meer specifiek: ze hebben vergelijkbare drempels genomen waardoor ze dichterbij blijvende continuïteit zijn gekomen. Die drempels werken we hieronder kort uit.¹¹

⁷ Vergelijk met: Brink, G., M. van der Hulst, L. de Graaf en T. van der Pennen (2012), *Best Persons: en hun betekenis voor de Nederlandse achterstandswijk*, Den Haag: Boom/Lemma.

⁸ Brink, G. van den, en D. de Ruijter (2013), *Culturele kansen: over ondernemende burgers in Amsterdam*, Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker.

⁹ Vergelijk met de bekende strategietheorieën die stellen dat het erom gaat eerst de juiste mensen te vinden en vervolgens te bepalen wat de groep gaat doen. Bijvoorbeeld: Collins, J. (2001), *Good to great*, New York: HarperCollins.

¹⁰ Vergelijk ook met ideeën over het bestendigen van beweging in: Peeters, R., M. Schulz, M. van Twist en M. van der Steen (2011), *Beweging bestendigen: over dynamica van overheidssturing in het rizoom*, Den Haag: NSOB.

¹¹ We maken hier gebruik van gedachten die we eerder samen met de VNG-commissie Van Gijzel hebben uitgewerkt in: VNG (2013), *Van eerste overheid naar eerst de burger*, Den Haag: VNG.

De eerste drempel die door de oorspronkelijke initiatiefnemers wordt genomen, is dat men *een aantal volgers vindt of creëert*. De initiatiefnemer staat niet meer alleen. De eerste volgers legitimeren met hun aanwezigheid het initiatief: zij zien er ook iets in. Niet langer is er een dwarse eenling die probeert iets te realiseren. Hiermee wint het initiatief aan momentum en kracht. Er kan meer worden gedaan in minder tijd, omdat er zich meer mensen voor inzetten.

De tweede drempel bestaat uit het krijgen van *aandacht en erkenning*. Deze zijn niet ongelimiteerd aanwezig. (Lokale) media kunnen niet over alle initiatieven schrijven en publieke en private partijen kunnen niet alle initiatieven aanmoedigingsprijzen geven. Hierdoor heeft een soort natuurlijke selectie plaats. Sommige initiatieven komen in de spot light terecht en andere niet.

Wanneer ze eenmaal enige bekendheid hebben gekregen, ontvangen sommige initiatieven *institutionele hulp*. Ze nemen de derde drempel en worden als het ware onder de arm genomen door professionele organisaties, fondsen of instellingen. Dit zetje in de rug lanceert het maatschappelijke initiatief, bijvoorbeeld omdat een woningcorporatie of gemeente de nodige ruimte beschikbaar stelt. Het initiatief kan hierdoor tot wasdom komen, zichzelf ontplooiën en daadwerkelijk functioneren.

De vierde drempel is die van *professionalisering*. Om een juiste verhouding te vinden tot de systeemwereld van publieke en private organisaties is het nu eenmaal belangrijk dat de huishouding van een maatschappelijk initiatief op professionele wijze wordt ingericht. Regelmatig helpt de systeemwereld daar bij. Deze drempel haalt de onschuld van het maatschappelijk initiatief af. Het is nu een professioneel werkende organisatie geworden met alle bijbehorende uitdagingen.

Toch kunnen maatschappelijk initiatieven nog steeds kleinschalig zijn. De volgende drempel is dan ook die van *schaalvergroting*. Het initiatief wordt in andere plaatsen opgepakt en overgenomen. Dat wil zeggen: burgers in andere steden beginnen een eigen initiatief door het oorspronkelijke model aan te passen aan lokale omstandigheden en hun eigen passies. Doorgaans ontstaat zo een franchise formule vanuit het maatschappelijke initiatief.

De laatste drempel is die van het *afscheid van de initiatiefnemer*. Het maatschappelijke initiatief is steeds gedragen door de initiatiefnemer en dient nu op eigen benen te staan. De dragende kracht van het initiatief is de publieke waarde die het creëert. Zo kan het bestendigheid vinden voor de toekomst. Het spreekt voor zich dat initiatiefnemers dan wel gecompenseerd moet worden voor de waarde die zij in de loop van jaren tot stand hebben gebracht. Deze laatste stap is enigszins vergelijkbaar met het naar de beurs brengen van een grote onderneming.

4. Alleenstaanden in een stedelijke verzilveringseconomie

Zo krijgt de stad allengs te maken met een demografische groei van bevolkingsgroepen die niet alleen *kunnen*, maar door ook *zullen* bijdragen aan de ontwikkeling van de stad doordat ze tal van maatschappelijke initiatieven opzetten. Het zijn vooral de ouderen die gezien hun vermogenspositie en levenservaring in staat zijn om deze processen te sturen. Op dit moment is het echter nog maar de vraag onder welke condities ouderen (gepensioneerd en van hun nadagen genietend) bereid zijn te investeren in hun directe omgeving. Juist de verbinding tussen ouderen (vermogen en ervaring) en jongeren (innovatieve ideeën) zou de stad een impuls kunnen geven. Eens te meer omdat beide groepen een groot aantal alleenstaanden tellen die op zoek zijn naar betekenisvolle verbinding.

In klassieke zin zijn hier naar ons idee twee principes relevant. Ten eerste is er het principe van *wie betaalt bepaalt*. De heffing van belastingen, maar ook de investering van vermogen in private ondernemingen, moet altijd gepaard gaan met mogelijkheden om invloed te hebben op beleid. Als we ergens geld in stoppen, willen we er ook iets over te zeggen hebben. Juist maatschappelijke initiatieven die burgers zelf opzetten, bieden de mogelijkheid van zeggenschap. Ten tweede is er het principe van *welbegrepen eigenbelang*. We doen graag dingen waar we zelf beter van worden. Vanuit het perspectief van initiatiefrijke jongeren is de vraag steeds waar ze startkapitaal en vermogen vinden om hun ideeën te realiseren. Crowdfunding vanuit ouderen is een van de mogelijkheden die dan open staan.¹² Vanuit het perspectief van initiatiefrijke ouderen is de vraag steeds waar ze talentvolle, geëngageerde mensen vinden die in hun ideeën willen participeren om deze verder te brengen. Hier ligt dan een logische verbinding met jongere generaties. Naar ons idee zou het juist de kracht van de stad moeten zijn dat jongeren en ouderen vanuit ieders kracht tot samenwerking en gezamenlijke initiatieven komen. Wij spreken in dit verband graag van een *stedelijke verzilveringseconomie*. We sluiten daarmee aan bij gedachten die eerder zijn verwoord in het eindrapport *Lang zullen we leven* van de Themacommissie Ouderenbeleid (2003-2006) van de Tweede Kamer.¹³

Gedachten over een *stedelijke verzilveringseconomie* zijn naar ons idee juist in deze tijd relevant. Enerzijds is er bij ouderen vermogen beschikbaar dat onder bepaalde voorwaarden in buurten en wijken geïnvesteerd zou kunnen worden. Anderzijds zal er met de terugtrekkende overheid en het terugdringen van woningcorporaties naar hun kerntaken (weg van het domein van leefbaarheid in wijken) ook financieel een extra beroep op burgers worden gedaan.

5. Politiek-bestuurlijke consequenties

In dit essay brengen we een drietal kwesties bijeen. Ten eerste is er het veranderende ecosysteem van de stad dat harder wordt en daarmee tot ondernemerschap dwingt. Ten tweede is er de tendens dat de stad antwoord moet vinden op de vraag hoe alleenstaande ouderen en jongeren in een goede harmonie in de stad kunnen samenleven. Ten derde is er het bewustzijn dat dit samenleven zich meer en meer in eigenzinnige vormen van maatschappelijk initiatief zal voltrekken waarbij burgers gezamenlijk publieke en economische waarde creëren zonder tussenkomst van de overheid. In combinatie roepen deze drie kwesties de gedachte van een *stedelijke verzilveringseconomie* van jong en oud op.

De brengt ons terug bij Thorbecke – niet omwille van het citaat aan het begin van dit essay, maar omwille van het democratische systeem dat we aan hem te danken te hebben.¹⁴ Het systeem van Thorbecke kon lange tijd relatief veel maatschappelijke spanningen absorberen. Het heeft er zelfs toe geleid dat minderheden een bescheiden maar eigen plaats in het politieke leven kregen. Van de

¹² Vergelijk met: Raad voor de financiële verhoudingen (2014), *Tussen betalen en bepalen: Publieke bekostiging van maatschappelijk initiatief*, Den Haag: Raad voor de financiële verhoudingen.

¹³ Vergelijk: Rijksschroef, R. en M. Stavenuiter (2006), *Generatie op komst*, Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

¹⁴ We maken hier gebruik van eerder werk dat we hebben gedaan met de VNG-commissie Van Gijzel. Zie: VNG (2013), *Van eerste overheid naar eerst de burger*, Den Haag: VNG.

andere kant is de kans dat een individuele burger zijn of haar politieke ideeën vertaald ziet in beleid bijzonder klein. Het systeem gaat immers uit van een gekozen vertegenwoordiging (eens per vier jaar) waarbij het individu op één kandidaat kan stemmen, zonder zelf invloed op de voordracht van die kandidaat te hebben gehad. En dan is er nog de vraag in hoeverre regeringsdeelname door de partij van zijn keuze in een coalitieregering dat idee zou kunnen doorzetten.

Voor een individuele burger die zijn idee in de samenleving gerealiseerd wil zien, biedt Thorbecke geen wenkend perspectief. Hij neemt zelf initiatief en poogt zijn ideeën in de samenleving te realiseren. Daarin ligt ook veel ongemak verscholen voor het huidige systeem. De gezaghebbende toedeling van waarden (het politieke) vindt niet zozeer plaats in de democratische organen (de politiek) maar juist in de samenleving zelf. Dit brengt het executieve deel van de overheid de uitdaging mee om zich te verhouden tot het politiek bepaalde stelsel van waarden enerzijds en het maatschappelijk bepaalde stelsel van waarden anderzijds. De natuurlijke neiging van de executieve macht is vooralsnog zich terug te trekken op de geldende procedures, voorschriften en afspraken, terwijl juist deze een goede verhouding tot maatschappelijk initiatief in de weg staan. Juist dat is voor veel burgers die maatschappelijke initiatieven nemen een onbegrijpelijk iets. Zij zijn *burgers* en zetten zich in voor de *publieke zaak*. Zij doen dat echter zonder de tussenkomst van via Thorbecke gekozen bestuurders en vertegenwoordigers.

6. De politieke waarde van N=1

Dit mag in eerste instantie abstract klinken, maar het heeft voor de dagelijkse praktijk van politiek en bestuur graverende gevolgen. Het gegeven dat het *politieke* (de gezaghebbende toedeling van waarden) niet langer uitsluitend plaats heeft in de gemeenteraad, maar voor een deel ook in de samenleving zelf tot stand komt, leidt tot een transformatie van de politieke realiteit.

Het klassieke systeem

Wat zien we vanuit het klassieke perspectief waarbij het vooral de gemeente is die de stad bestuurt en ontwikkelt? In dit geïnstitutionaliseerde systeem worden alle individuele ontwikkelingen en belangen opgetild tot een overkoepelende afweging in de gemeenteraad. De vraag hoe zich individuele gevallen hiertoe verhouden, telt nauwelijks mee. Het zijn immers slechts individuele gevallen. In de praktijk spreken we vaak van 'incidentenpolitiek' of 'n=1 politiek'. We zeggen daarmee dat de betekenis van een enkele casus gering is in het overkoepelende politieke spel dat toch vooral over algemene lijnen, geaccumuleerde beelden, het algemene belang en de overkoepelende totaalplaatjes gaat.

Het moderne systeem

Kiezen we echter het perspectief waarbij individuele burgers de stad besturen en ontwikkelen dan heeft elk in een specifieke context passend initiatief (op wijk-, buurt- of zelfs straatniveau) in zichzelf politieke waarde. Er is dan geen sprake van n=1, maar van N=1.¹⁵ Ieder maatschappelijk initiatief is

¹⁵ In de wetenschappelijke methodologie staat N voor de populatie en n voor de steekproef uit die populatie. In het klassieke systeem worden individuele gevallen (n=1) als uitdrukking, bijzonderheid, afwijking of precisering binnen een grotere populatie geïdentificeerd. In het moderne systeem (N=1) vormt de onvergelykbaarheid tussen initiatieven het ijkpunt. Daardoor dienen alle initiatieven individueel in hun context tot worden beschouwd.

uniek, zelfstandig, relatief onvergelykbaar met andere en waardevol in zichzelf. N=1 wijst dan niet op de uitzondering, afwijking of anomalie maar op datgene waar het over gaat. N=1 vormt de kern van het politieke spel.

Het politieke spel in de raad of tussen raad en college heeft dan minder betrekking op gegeneraliseerde beleid waar alle initiatieven zich toe moeten verhouden en meer op individuele afwegingen ten aanzien van initiatieven en hun contexten. Naar ons idee vraagt dit een radicale verandering van de wijze waarop politiek en bestuur invulling geven aan hun taken. De essentie van de verandering die wij zien, behelst geen systeemwijziging, maar het vinden van nieuwe gedragingen binnen dat systeem.

Politiek gezien betekent het naar ons idee dat de kader stellende, controlerende rol en vertegenwoordigende rol een andere invulling vraagt. Kaderstelling heeft als het gaat om maatschappelijk initiatief minder betrekking op de (beleids)inhoudelijke keuzes en meer op de procesmatige voorwaarden die de gemeente creëert. Controleren is minder een zaak van meten en afrekenen en meer van leren over initiatieven in contexten. Daartoe is het belangrijk dat raadsleden zelf weet hebben van verschillende initiatieven (N=1 situaties) om te kunnen inschatten hoe die zich ontwikkelen. Vertegenwoordigen is minder een kwestie van het behartigen van achterban belangen en meer van het mogelijk maken van maatschappelijke waarde creatie door initiatiefnemers uit de samenleving zelf. Typerende toekomstige verantwoordingsvragen van raadsleden aan bestuurders zouden naar ons idee kunnen zijn: Hoe ver heeft u bestaande kaders opgerekt en waarom niet meer dan dat? Hoeveel nieuwe initiatieven heeft u dit jaar gesteund en waarom niet meer? Welke maatschappelijke waarde hebben ambtenaren helpen creëren door mee te werken met initiatiefnemers?

Bestuurlijk gezien lijkt ons dan ook de belangrijkste vraag hoe het bestuur zich verantwoordt en pas daarna hoe het bestuur denkt maatschappelijke ontwikkelingen te sturen. Wij denken dat verantwoording afleggen over N=1 in de eerste plaats vorm krijgt door het begrijpen van situaties. Bestuurders lichten toe welke situatie ze aantreffen, wat ze vervolgens hebben gedaan en hoe die stappen hebben uitgepakt. Leren ontstaat daar waar gemeenteraden vervolgens in staat zijn door middel van scherpe vraagstellingen duidelijkheid te krijgen over de vooronderstellingen, optredens en uiteindelijke effecten van bestuurlijk handelen.

Tot slot stellen we vast dat de stedelijke overheid ten aanzien van maatschappelijk initiatief in het algemeen, maar ook in relatie tot het creëren van een *stedelijke verzilveringseconomie* een rol kan en moet spelen. Deze rol is overigens niet benijdenswaardig. De opkomst en ontwikkeling van maatschappelijk initiatief kan door de overheid niet onbenoemd worden gelaten. Daarvoor is het een te belangrijke tendens. Zij is bovendien onderdeel van politieke visie op de toekomstige ontwikkeling van de samenleving. Zo ook kan de stedelijke overheid het belang van de verbinding tussen alleenstaanden en dan vooral de verbinding van generaties niet buiten beschouwing laten. Tegelijkertijd ligt daarbij steeds het verwijt van visieloosheid op de loer. Of erger nog: het afwentelen van bezuinigingen in het algemeen en (in dit voorbeeld) het oneigenlijk grijpen in de pensioenen van ouderen in het bijzonder. Desalniettemin kan de ontwikkeling van *stedelijke verzilveringseconomie* worden versneld door de benoeming ervan doordat de overheid deze tendens omarmt in plaats van afweert. Aandacht leidt tot beweging – dat inzicht van de oude Thorbecke geldt nog altijd.